
In memoriam

Sonja Reisp (1931-2008)

Drago kolegico Sonjo Golob, poročeno Reisp, rojeno v Ljubljani 28. januarja 1931, doma z imenitnega Starega trga, ki ji je bil vedno pri srcu, sem spoznala v času študija v zgodovinskem seminarju. To je bila predavalnica, v kateri smo študenti vseh letnikov poslušali ciklična predavanja tako iz občje kot iz narodne zgodovine. Tu smo spoznali že starejše kolege in kolegice in tudi mlajše, ki so se komaj vpisali na zgodovino in smo imeli "status bruca in brucke". Oddelek za zgodovino je bil v tistih letih še v pritličnih prostorih častitljive in meni zelo ljube Plečnikove Narodne in univerzitetne knjižnice na Turjaški ulici 1. V nasprotnem traktu pritličja pa je bil oddelek za slavistiko. V seminarju, kot smo poimenovali predavalnico, smo se zadrževali tudi po predavanjih, posebno vozači so se radi zadrževali dlje časa. To je bil tedaj za nas študente prijeten prostor, kjer smo se pogovarjali o profesorjih, pa kako je na izpitih, kje bomo dobili gradivo za študij itd. Posebej radi smo poslušali starejše študente in študentke, ki so imeli že večletne izkušnje; te so nam prišle zelo prav. V seminarju smo tudi "strokovno debatirali" ter se preverjali, koliko znanja smo od posameznih predavanj že usvojili. Še danes se spominjam prvega srečanja s simpatično in samozavestno Sonjo. V seminarju sva se pred zemljevidom kar hitro začeli pogovarjati in Sonja, ki je bila v višjem letniku, mi je zaupala svoje izkušnje. Obstajala je tudi predavalnica za študente zgodovine v pritličju tedanje realne gimnazije v Vegovi ulici, kjer smo poslušali predavanja dr. Milka Kosa, dr. Frana Zwittera in latinščino, ki jo je z veliko ljubeznijo poučeval Franc Gnjezda. Prav v tej stavbi smo se večkrat srečevali s Sonjo in njenim izvoljencem Brankom Reispom. Oba sta bila, kot sem kmalu izvedela, sprva študenta medicinske fakultete, vendar ju je bolj pritegovala zgodovina. Toda Sonja se je tudi potem zelo zanimala za medicino in spremljala nova dognanja, in to tako zavzeto, da je imela za laika kar dobro znanje o prenekaterem vprašanju iz medicinske stroke. O tej je rada spregovorila v družbi ali v osebni pogovoru. Imela pa je tudi veselje do pravne vede, ki ji je bila zelo naklonjena. Posebej smo je bili študenti veseli na izletih; bila je duhovita in zelo družabna, izstopala pa je tudi po tem, da je kar po materinsko poskrbela, da smo naročili za študentske razmere okusno malico in po vrhu še kak kozarček dobrega vina.

Leta so minevala in Sonja Reisp je diplomirala 1964 na Filozofski fakulteti v Ljubljani na Oddelku za zgodovino, in sicer iz občje zgodovine pod A in narodne

zgodovine pod B ter dobila naziv profesor zgodovine. Dne 15. oktobra istega leta je postala naša kolegica na Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja, kasnejšem Inštitutu za novejšo zgodovino. Prišla je med kolegice, s katerimi se je družila že v zgodovinskem seminarju. Od teh jih je bilo nekaj tudi v arhivskem oddelku tedanjega inštituta, kjer je v družbi ob jutranji kavi rada komentirala tedanja politična, kulturna in druga dogajanja, o katerih je bila vselej na tekočem. Sprva je bila zaposlena kot asistentka dokumentaristka v oddelku za dokumentacijo na omenjenem inštitutu. V tem času je s sodelavkami pripravljala izbor dokumentov - slovenskih letakov - o praznovanju oktobrske revolucije. Delo je izšlo v publikaciji *Oktobar u Jugoslaviji 1918-1945. Izbor dokumenata o godišnjicama oktobra* (Institut za izučavanje radničkog pokreta, Beograd 1967). Prav tako je Sonja Reisp sodelovala z inštitutsko bibliotekarko Darjo Ravniharjevo pri zbiranju slovenskega gradiva, ki je bilo objavljeno v publikaciji *Oktobarska socijalistička revolucija. Bibliografija posebnih izdanja i članaka iz radničke periodike 1917-1945*. (Zajednica instituta za izučavanje radničkog pokreta i Saveza komunista Jugoslavije, Beograd 1967).

Kmalu pa se je Sonja Reisp skupaj s kolegicami Štefko Zadnik, Rezko Traven in podpisano lotila bibliografije člankov o delavskem gibanju na Slovenskem od leta 1917 do 1941 pod mentorstvom priznanega bibliografa prof. Jožeta Munde. Omenjena bibliografija je bila sestavni del inštitutovega raziskovalnega programa. Kot beremo v poročilu tedanjega vodje znanstvenoraziskovalnega oddelka dr. Franceta Škerla, objavljenem v Prispvkih za zgodovino delavskega gibanja 1970, je bil namreč že vrsto let govor tudi o potrebi po bibliografijah. O pomanjkanju različnih bibliografij za raziskovalno delo slovenske preteklosti so razpravljavci, nekateri so bili tudi iz zgodovinskega oddelka ljubljanske Filozofske fakultete, ugotavljali vrzel tudi za obdobje med obema vojnama. Prav bibliografija člankov, pomembnega vira v časnikih in časopisih, ki je sestavni del določenega tematskega sklopa v preteklem zgodovinskem procesu, ter ob pomanjkanju arhivskega gradiva naj bi bila dobrodošla. Seveda naj bi se v bibliografiji o delavskem gibanju na Slovenskem v letih 1917-1941 upoštevali ne le časniki in časopisi iz marksističnega tiska, temveč tudi odmevnost tematike v tisku katoliškega in liberalnega tabora. Inštitut je izdelal načrt in povabil za svetovalca bibliografa Jožeta Munda, ki je podrobno izdelal metode dela in relevantna gesla, ki so sodila v sklop te bibliografije. V naslednjih letih je nastajala obsežna kartoteka bibliografskih podatkov, ki je danes shranjena v kartotečni obliki na Inštitutu za novejšo zgodovino. Načrtovane so bile kronološko zaporedne objave bibliografskega gradiva iz posameznih letnikov časnikov in časopisov v letih 1917-1941. Toda žal so zaradi pomanjkanja finančnih sredstev objave izostale, četudi so bile ocene dela pozitivne in gradivo samo pa upoštevano tudi za napredovanje v višje nazive. Kogegice Sonja Reisp, Rezka Traven, Štefka Zadnik in Anka Vidovič - Miklavčič smo dočakale objavo le prvega zvezka z naslovom *Bibliografija člankov o delavskem gibanju na Slovenskem od 1917-1941, I. zvezek 1917* (Inštitut za zgodovino delavskega gibanja, Ljubljana, 1974). Sicer pa se je delo omenjene bibliografije končevalo leta 1989. Obsežna bibliografija šteje več kot enainsedemdeset tisoč bibliografskih enot in je uporabna ter dostopna v kartotečni obliki na Inštitutu za novejšo zgodovino (v knjižnici).

S kolegico Sonjo Reisp sva se samoiniciativno odločili in se kmalu zatem lotili tudi Bibliografije o delavskem gibanju na Slovenskem v časnikih in časopisih, in sicer v pojvnem tisku, ki je izhajal v SR Sloveniji od 1945 do 1955. Zbrano

gradivo je vključevalo tudi Primorski dnevnik (Trst) in Ljudski tednik (Trst). Kot sva zapisali v uvodu k tej bibliografiji, so naju na predvojno tematiko usmerili članki, ki so nastajali "ob aktualnih temah agrarne reforme, zadružništva, nacionalizacije, nove zakonodaje idr.", in podatki, ki so sodili v sklop predvojnega delavskega gibanja na Slovenskem. Prav po vojni so marsikateri predvojni akterji in člani KPS o stavkovnem gibanju in o sodelovanju v progresivnih prosvetno-kulturnih društvih in organizacijah objavili svoje spomine. Seveda sva pri zbiranju člankov in podatkov upoštevali celotno slovensko etnično ozemlje. Ta bibliografija je izšla v treh delih, in sicer v glasilu Društva bibliotekarjev Slovenije Knjižnica, ki je izhajalo v Ljubljani v 800 izvodih. V uredniškem svetu so bili med drugimi Katarina Bogataj, France Dobrovoljc, Jelica Jugovec, dr. Stanislav Kos, Janez Logar in Miloš Ribač. Odgovorni urednik je bil Jože Munda, leta 1971 pa Maks Veselko. V uredništvu so bili še Branko Reisp in Ančka Korže - Štrajnar. Prvi del objave omenjene bibliografije je zajel članke v slovenskih časnikih in časopisih od leta 1945 do 1949, izšel je v Knjižnici leta 1969, št. 1-4; drugi del, ki je zajel časnike in časopise od 1950 do 1953, je izšel v Knjižnici leta 1970, št. 1-3, tretji del pa je zajel časnike in časopise od 1954 do 1955, izšel je v Knjižnici leta 1971, št. 3-4.

V skladu z inšitutovim raziskovalnim programom se je Sonja Reisp kot strokovna sodelavka v znanstvenoraziskovalnem oddelku inštituta lotila raziskave o Kričaču, radiu Osvobodilne fronte 1941-1942. Naslovno tematiko, ki obsega obdobje od novembra 1941 do aprila 1942, je ob strokovnih nasvetih dr. Toneta Ferenc in strokovne pomoči arhivistke Maruše Bravničar uspela zaokrožiti v zanimivo in uspešno raziskavo. Reispova je z vztrajnostjo odkrivala marsikatero detajle o izjemnih okoliščinah, v katerih je delovala ilegalna radijska postaja Kričač. Avtorica je v uvodni besedi pojasnila, da je bila to prva takšna raziskava; dotlej so bili objavljeni "le razni spominski sestavki sodelavcev Radia OF in nekaj sestavkov drugih avtorjev. Arhivskih virov ni uporabljal noben avtor." Pri marsikaterem vprašanju pa je avtorica prav s pomočjo arhivskega gradiva, kot so npr. ohranjeni prevodi nekaterih oddaj Kričača, ki jih je poslušal italijanski okupator, prav tako pa tudi razna poročila italijanskih civilnih in vojaških oblasti, poglobila novo vedenje o ilegalnem Kričaču. Ob tem je pritegnila ohranjene spominske zapise, sama pa je opravila še številne pogovore s sodelavci Kričača ter uspela osvetliti marsikateri segment iz strogo ilegalnega dela. Avtorica je uporabljala tudi sočasen vir, in sicer ilegalni tisk Osvobodilne fronte in tisk nasprotnikov narodnoosvobodilnega gibanja. Raziskovalno delo o Kričaču je kot monografija izšlo 1975 pri založbi Partizanska knjiga ob sodelovanju Inštituta za zgodovino delavskega gibanja in RTV Ljubljana. Z njim so obeležili tridesetletnico osvoboditve. Monografija, ki obsega 151 strani in katere strokovna recenzenta sta bila dr. Tone Ferenc in dr. Miroslav Stiplovšek, je izšla v knjižni obliki kot druga knjiga zbirke Zgodovina Slovencev 1918-1941 in obenem kot 4. knjiga Knjižnice OF. Raziskava Sonje Reisp je bila tudi temeljna podlaga odlične televizijske dokumentarne oddaje o Kričaču. Pri oddaji RTV, ki je bila predvajana 4. in 22. julija 1974, je Sonja Reisp sodelovala s strokovnimi nasveti in z izbranim fotografskim in dokumentarnim gradivom. Oddaja je bila zelo odmevna, saj naj bi Kričač tedaj, kot je s kančkom dvoma zapisala Nataša Stergar v svojem poročilu o monografiji v Kroniki 1975, slovel kot prvi ilegalni in kot tak v znamenju odpora proti fašizmu in nacizmu "celo edini" radijski oddajnik v okupirani Evropi. Prav gotovo pa ima še danes upravičen sloves, da je kot redek in

izjemno uspešen ilegalni oddajnik v tistem času sredi vojne vihre bodril poslušalce v odporniškem gibanju. Po vesteh, ki so prihajale v Ljubljano, so Kričiča poslušali v Beogradu in menda celo v Severni Afriki. Ko je moral Kričič zaradi uredbe visokega komisarja o obvezni oddaji radijskih sprejemnikov marca 1942 utihniti, je nadaljeval njegovo delo leta 1944 Radio vestnik Osvobodilne fronte.

Februarja 1975 je bila Sonja Reisp izvoljena v naziv višja strokovna sodelavka. Poleg raziskave in bibliografije je sodelovala tudi v inštitutovih samoupravnih organih. V letih 1980-1982 je bila članica disciplinske komisije, zatem namestnica predsednika iste komisije v letih 1984-1986. Na inštitutu je bila nekaj časa tudi članica odbora za medsebojna delovna razmerja, bila pa je tudi članica Sveta Pravne fakultete v Ljubljani. Poleg vrste zgodovinskih zborovanj se je pol drugo desetletje udeleževala tudi zborovanj slovenskih bibliotekarjev in tudi nekaj zborovanj slovenskih arhivistov ter posvetovanj ob raznih zgodovinskih obletnicah.

Sonje Reisp pa ni zanimala samo sodobna zgodovina, temveč tudi daljna preteklost. Z velikim veseljem in nadvse prizadevno je spremljala raziskovalno in znanstveno delo soproga Branka, sprva bibliotekarja in vodja Knjižnice v Narodnem muzeju v Ljubljani in kasneje še univerzitetnega profesorja na ljubljanski univerzi. Ta se je ob dobrem poznavanju bogastva muzejske knjižnice lotil, kot je zapisal dr. Stane Granda ob 80-letnici prof. dr. Branka Reispa v Kroniki 2008, številnih izdaj Valvazorjevih in drugih del, pri čemer je poglobil obsežno vedenje o starejši zgodovini. Ob tem se je še zlasti posvetil preučevanju življenja in dela J. V. Valvazorja, znamenite osebnosti iz 17. stoletja. Dr. Reispa je pritegnila še zgodovina gradov in tudi njegova soproga Sonja je z njim obiskala prenekatero kraje in gradove in skupaj sta iskala raznovrstne ostaline naše preteklosti. Soprogu je pri raziskovalnem in znanstvenem delu ves čas zvesto stala ob strani in mu pomagala na različne načine. Ob Sonjini prezgodnji smrti se ji je soprog Branko v osmrtnici toplo zahvalil za vse njeno požrtvovalno, vztrajno in ljubeznivo pomoč.

Tudi po Sonjini prezgodnji upokojitvi septembra 1993 smo se z njo srečevali inštitutovi kolegi in kolegice in beseda je tekla o marsičem. Poseben stik je znala ustvariti z mladimi ljudmi in se vživeti v njihov svet in doživljanje, pri čemer je žela nemalo simpatij. Vedno je bila vedra in dobre volje. Ko sta bila zakonca Reisp še mlajša, sta imela pestro družabno življenje; med njunimi prijatelji pa so bili tudi glasbeniki (Dejan Bravničar, Ciril Škerjanec, Aci Bertonec) in RTV napovedovalca in pisca (Janez Čuček, Jože Hudeček) itd. Spoznala sta prenekateri košček slovenske zemlje, odhajala pa sta tudi v tujino. Posebno veselje sta imela do poglobljenega vedenja o kulinariki, za katero sta se zelo zanimala. Posebno Sonja.

Žal je Sonjo Reisp zadnje leto bolezen priklenila na posteljo in kljub medicinski pomoči in skrbni domači negi jo je smrt odrešila muk in trpljenja. Naj mi bo ob tem dovoljeno, da še zapišem, da sem drago kolegico Sonjo večkrat poklicala domov in se zanimala za njeno zdravje, vendar smo z žalostjo in nemočni spoznavali, da so ji dnevi šteti. Naša Sonja Reisp, sodelavka in kolegica, je odšla 21. septembra 2008, vendar se kak dan še vedno zalotim ob misli, da jo bom poklicala in z njo pokramljala. Toda hip za tem se spomnim, da je resnično za vedno odšla. Res je, toda ostajajo lepi spomini nanjo, na našo mladost in na žlahtna zrela leta, zavedajoč se, da kroji neizprosno bežeči čas vsakemu dolgost sobivanja in neznano usodo.

Anka Vidovič - Miklavčič